

**PREDRAG MEDOVIĆ, OD PEĆINE DO PALATE,
PLATONEUM, NOVI SAD 2003, STR. 115.**

Prikaz knjige „Od pećine do palate“ nastao je povodom dvadesete godišnjice od njenog izlaska. Ideja osvrta na ovo djelo nije samo njegov jubilej, već i multidisciplinarni pristup te velika važnost za razvoj i utvrđivanje humanističkih znanosti, koji se temelji na dobrim odnosima na regionalnom nivou, postavši temeljna literatura za projekt “Novi život neolitskog naslijeđa u prepoznatim prirodnim područjima od velikog značaja – NeoLIFE”. Knjiga je poslužila i kao temeljni vodič u proučavanju i studiranju dva vrlo bitna aspekta u baštinskim studijima, poput interpretacije kulturne baštine i izobrazbe o nasljeđu. Ovo djelo je već dvadeset godina odraz ne samo znanja o čovjeku i prošlosti općenito, već i poštovanja i goruće želje za očuvanjem onoga što čovjeku pripada i kreira njegov identitet.

Razvoj čovjeka i priroda promjena koje se u njegovome društvu pojavljuju ne može opisati niti obrazložiti ništa takvo kao što je sama kronologija. Ona je upravo ta koja predstavlja čovjeka kao takvoga, koji je, snalazeći se s onime što mu je tada bilo dostupno, kreirao vrijeme. A svako vrijeme nosi svoje karakteriste, kojim postaje autentično. Čak i onda kada pismo nije bilo niti na vidiku, ljudi i dalje nisu prestajali ostavljati tragove za sobom. U svakome nalazu i na svakome lokalitetu nalazi se neka priča – neki dio kronologije, koji je samo jedan tračak u sveukupnoj historiji čovječanstva. Jer, dug je i težak uspon čovjeka do njegove emancipacije, ističe autor.

Pokojni dr. Predrag Medović, arheolog, naučni i muzejski savjetnik Muzeja Vojvodine u Novom Sadu je upravo u samome naslovu svoje knjige „Od pećine do palate“, koju je objavio 2003. godine (čiji su recezent i glavni odgovorni urednik bili dr. Milorad Stojić, naučni savjetnik te Dušan Vujičić), satkao bit toga kako je vrsta *Homo sapiens* uspjela postati sapiens. Knjiga se sastoji od četiri dijela (I. Uvod; II. Starije kameno doba (Paleolit), u čijem je sklopu šest poglavlja; III. Prijelazno doba (Mezolit) te četvrto poglavlje koje govori o rasponu od mlađeg kamenog doba do nove ere).

Vrijeme je nepovratno teklo, a istovremeno se sve više razvijalo i jačalo. Naša je vrsta postajala vještija (*H. habilis*), uspravnija (*H. erectus*) te sve više razumnija (*H. sapiens*, kasnije *H. sapiens sapiens*), što je obuhvatilo raspon od 2.500.000, pa sve do svoga konca oko 35.000 godina. Prilagođavanje je za našu vrstu bilo od velike važnosti. Ako se

njeni pripadnici nisu uspjeli prilagoditi, onda su bili podvrgnuti procesu migracije. Nažalost, u nekim se slučajevima izumiranje, bez mogućnosti za migriranje, nije moglo isključiti. To su zaista bile osnove evolucije. Bez materijalne kulture nemoguće je shvatiti način razmišljanja tadašnjeg čovjeka. Kako je on, od hrapavih i nesavršeno istucanih ručnih sjekira došao do besprijekorno obrađenih željeznih mačeva, govore grč. *ἀρχαῖος* i grč. *λόγια*, starina i znanost. Medović se odlučio fokusirati na prahistoriju te ju prikazati što razumljivije, ne samo učenicima srednjih škola, već i studentima historije, arheologije, antropologije te ostalih srodnih znanosti, kojima ova knjiga može biti dobar pomagač i potpora u razumijevanju prahistorijskoga čovjeka, njegovog vremena i načina razmišljanja u skladu s istim. Zaista je činjenica da je materijalna kultura toga vremena imala poprilično skroman izbor, što autor posebno ističe u poglavlju o paleolitskim alatima. Materijali koje bi čovjek najprije uočio bili su zemlja te kamenje, koje je označilo ovo vremensko razdoblje, kao kameno doba (grč. *λίθος*). Kamen je tvrd i težak, no ako se položi i na njega djeluje neka druga sila, prepolut će se. Čovjek je već tada shvatio treći Newtonov zakon – da je svaka akcija jednaka reakciji. Ukoliko se dobro balansira u ruci, pa se više puta okrzne njegova površina, postat će oštiji. A ako je nešto oštro, onda se bez poteškoća može doći do one hrane do koje zubi nisu mogli tek tako zariti, poput koštane srži. Onda je isprobao okrznuti kost, pa je došao do znanja da se i kosti daju oblikovati u razna oruđa i oružja, koja bi život učinila barem malo lakšim. I zaista jesu. S vremenom su se počele razvijati tehnike poput one Levallois, po eponimnom nalazištu Levallois-Perret, značajne za kamena oruđa starog i srednjeg paleolitika. No, ne smiju se zaboraviti spomenuti niti lokaliteti poput Lomekwija (starog oko 3,3 milijuna godina, gdje je pronađeno najstarije oruđe načinjeno tehnologijom 0, od strane gracilnih australopiteka, prije roda Homo, veličine 15x15), Lokalaleija 2C (nalazišta starog 2,5 milijuna godina, zahvaljujući kojem je uspješno rekonstruirano jedro kamena, teškog 4 kilograma i veličine 20 cm) ili Bokol Dore u Etiopiji, stare 2,58 milijuna godina, s oruđem i oštrim odbitcima te čeljusti hominida. Kada je čovjek od glavnog dijela kamena, jedra, odvaljivao sitnije dijelove, posebice ako je riječ o kremenu, spoznao bi još nešto jako važno – iskre. Ako se pri klesanju prinese komad suhog truda, on će se vrlo lako upaliti, poslije čega slijede druge lako zapaljive materije, što dovodi do nastanka gorućeg plamena, onoga što znamo kao vatru, ističe Medović. Dalje navodi da je paleolitski čovjek pretrpio dosta toga što mu je otežalo život, no

zbog nagona za samoodržavanje i upravo toj postignutoj inteligenciji, svakodnevno je uspio sticati važna životna iskustva, koja su mu mogla biti samo korak naprijed.

Prijelazni period od grč. *παλαιός* (starog) do grč. *νέος* (novog) kamenog doba, kojeg znamo kao mezolitik (grč. *μέσος*; srednji), karakteriziralo je trajno otopljavanje i stvaranje povoljnih uslova za život. Usljed novih klimatskih promjena nestao je određeni dio faune, a formiran novi – u takvom, klasičnom procesu života, gdje jedno dolazi i drugo odlazi i trune, formira se sloj humusa, zahvaljujući kojem je zagaraniran uvod u zemljoradnju – mišljenja je autor ove knjige.

O daljnjem razvoju čovjekovog intelekta svjedoči baš taj period mlađeg kamenog doba ili neolitika, kada prestaje biti lovac – sakupljač i započinje živjeti sjedilačkim načinom života, hraneći se onime što uzgoji. Naravno, neolitik se nije mogao pojaviti na svim mjestima u isto vrijeme, kao niti ostale slične novine, koje su, sada već razumnog čovjeka, uspjele zateći. Nakon razvoja poljoprivrede dolazi do razvoja metalurgije i početka bakrenog, brončanog i željeznog doba. Snalažljivost svaka vrata otvara, a posebice ona metalna, koja su je odvela u svijet društvenog raslojavanja. Nakon raznih seoba, usvajanja poljoprivrede te otkrića metala poput bakra, zlata, olova, cinka i legure bronce, europski kontinent je konačno ujedinjen u demografskom, kulturnom i ekonomskom smislu, što se očituje u dodirivanju i širenju novih spoznaja – zaključuje Medović.

Bakar je, istina, uspio poslužiti svojoj svrsi unaprijeđivanja načina života, ali je itekako imao svojih mana. Zarad svoje mekoće, nije uspio postići prvobitni cilj ljudi, poput proizvodnje otpornih i čvrstih alata i oružja. Razmišljajući i eksperimentirajući, čovjek je shvatio da se metali, u tekućem obliku, lako miješaju. Tada je rođena bronca, legura bakra i kositra, materijal u potpunosti ovisan o čovjekovoj vještini, znanju, iskustvu, ali ponajprije volji. To vodi do nastanka najvećeg brončanodobnog kulturnog kompleksa u Europi, poznatog kao češ. *Únětická kultura* (unjetiška kultura) kod Praga. Brončano doba je prvo zlatno doba Europe. Na prostoru Grčke ga karakteriziraju dvije kulture, i to minojska na Knososu te mikenska na Peloponezu. I nije se čovjek samo iskazivao putem oruđa i oružja, već i umjetnošću, koja je postala neizostavan dio čovječanstva. Od pećinske umjetnosti, koja najčešće prikazuje ono za što izvana mislimo da su samo primitivni prikazi flore i faune, a koji u svojoj biti ukazuju na šamanističke rituale i halucinacije, pa sve do keramike i nakita, lako je uočiti da je umjetnost sastavni

dio ne samo zidova nečijeg doma, stijenki nečije posude, već i njihove tadašnje sociološke strukture i duhovnosti. Za dobro razumijevanje već kasnijeg brončanog te željeznog doba, potrebno je znanje grčke mitologije, jer ukoliko će vas arheologija išta naučiti, naučit će vas da ništa nije onako kako na prvu izgleda. Od bakra i bronce je korisniji metal, koji je u periodnom sustavu elemenata zaveden kao Fe (od lat. *ferrum*). Željeza je, naime, bilo i tijekom brončanoga doba. No, odakle im to željezo, ukoliko tada nije bilo poznato? Takav „fenomen“ imenujemo meteoritskim željezom, od kojeg su Egipćani vrlo rado pravili bodeže, posebice tijekom 14. stoljeća. Bronca, naravno, nije nestala, niti će ikada nestati. Njena upotreba se, tijekom željeznog doba, samo ograničila na proizvodnju nakita i posuđa.

Tijekom željeznog doba, kovač ima status svetog čovjeka, čiji je zaštitnik grčki bog Hefest, suprug božice Afrodite, metafore ne samo za ljepotu i ljubav, već i za sjaj ciparskog bakra. Prostor Slovenije i Italije donio je nešto novo – umjetnost koja je imenovana po posudi situli, no koja na nju nije ograničena. Poseban je to stil prikazivanja ljudskih likova i životinja, procesija, pijančevanja, natjecanja i lova, tehnikom reljefnog friza. Željeznodobni lokaliteti od velike važnosti za Europu su zasigurno Hochdorf i njegov kneževski grob, Vix-Mont Lassois s kraterom te Hochmichele s dvojnim pokopom. Pokojnik je u Hochdorfu imao poprilično prestižan pokop, vjerojatno zato što je tijekom života uživao poprilično prestižan status; bio je položen na klineji, koja u svome središtu ima narativni friz. Podupire je osam spolno neutralnih karijatida. Najzanimljivi nalaz toga groba je ipak lakonski kotao, čije lavice na rubovima ustja ukazuju na izrazito uvježban umjetnički talent, koji je bio jednostavno – nepokoriv. Jedna od tih lavica nije lakonska, već lokalna, što je poprilično lako uočiti, zbog nemogućnosti lokalnih majstora da postignu plastičan prikaz. S druge strane, najbogatiji ženski grob je upravo Vix, s kraterom teškim oko 200 kilograma i zapreminom 1200 litara, koji je stigao s egejskog prostora u dijelovima (što se dalo pretpostaviti iz oznaka grčkog alfabeta). Ovaj francuski grob je dokaz da pravilna egejska interpretacija egejskih predmeta nije bila uvažena u ostalim dijelovima Europe. Pokojnica je posjedovala kiliks, posudu za piće namijenjenu samo muškarcima. Na taj način shvaćamo važnost grčkih importa. Autor se dotiče teme kultova i vjerovanja ondašnjih ljudi, govoreći o crvenokosoj božici iz Deronja, kao jednoj od dokaza kulta plodnosti, pa sve do prostora Irske i Francuske. Medović nije izostavio niti poglavlje o pogrebnim običajima, smjenjivanjima incineracije

i inhumacije, položaja skeletnog pokopa, gradnje humaka, koji su u stručnoj literaturi pogrešno opisani kao „kneževski grobovi“, budući da kneževa kao takvih u ovome periodu nije bilo. Spomenuto djelo, u svojih 115 stranica, nesebično nudi logične i lako razumljive činjenice i stavove, potkrijepljene kartama i mnoštvom fotografija u boji.

Andrea Petrović

andreapetro96@gmail.com

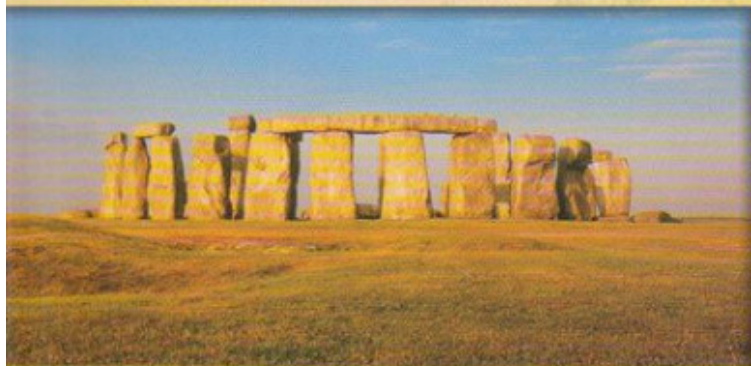
studentica preddiplomskog studija

Univerzitet Primorska - Fakultet humanističkih studija,

Odsjek za arheologiju i kulturnu baštinu

PREDRAG MEDOVIĆ

OD PEĆINE DO PALATE

P R A I S T O R I J A E V R O P E